

Гончарук В. І.
студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Одним з головних напрямів оновлення суспільства, який чинна влада задекларувала, є докорінна трансформація правоохоронної системи. Але на превеликий жаль, реальні зміни в цій сфері супроводжуються численними труднощами, що зумовлені вкрай несистемним підходом до вирішення проблеми боротьби з корупцією.

Реформування та оновлення системи правоохоронних органів сьогодні знаходиться на піку суспільних очікувань. Так, протягом останніх років відбулася реформа органів внутрішніх справ, було створено ряд нових правоохоронних органів в сфері протидії корупції, планується створення спеціалізованого органу щодо протидії економічним злочинам, завершується організаційне оформлення передачі органами прокуратури функцій досудового розслідування відповідним профільним органам.

У переліку вказаних реформ особлива роль відводиться Державному бюро розслідувань. Призначення даного органу полягає в розслідуванні кримінальних проваджень, фігурантами яких є вищі посадові особи та державні службовці, а також правоохоронці, прокурори і судді. Адже протиправні дії зазначених категорій осіб не зводяться виключно до корупційних справ, якими займаються НАБУ і САП. Власне, представниками вказаних антикорупційних органів, а також деякими військовими злочинами, за остаточно проголосованою редакцією спеціального закону, «опікується» саме ДБР. Тобто завдання ДБР — це незалежне розслідування злочинів всіх інших правоохоронців та державних високопосадовців. Адже головною метою Державного бюро розслідувань є притягнення винних до відповідальності, незважаючи на їхні посади, ресурси та зв'язки. Такий собі правоохоронець від свавілля правоохоронців і можновладців. При цьому функції Генпрокуратури урізали на обсяг повноважень з досудового розслідування, яким в тому числі і наділили ДБР.

Що стосується підслідності ДБР, то окреслюється чітке коло суб'єктів, стосовно яких Державне бюро розслідувань має право здійснювати повноваження. Ними є: Президент України (повноваження якого припинено), Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник та заступник міністра, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення,

Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його перший заступник та заступник, члени Центральної виборчої комісії, народний депутат України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Генеральний прокурор, його перший заступник та заступник, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник, радник або помічник Президента України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, суддя, працівник правоохоронного органу, особа, посада якої належить до категорії «А» (відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України № 4651-VI від 13.04.2012 року, службові особи Національного антикорупційного бюро України, заступник Генерального прокурора — керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або інші прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; військовослужбовці, військовозобов'язані, резервісти під час проходження зборів (відповідно до ч. 1 ст. 401 Кримінального кодексу України).

Причому, якщо уважно переглянути перелік осіб, стосовно яких слідчі Державного бюро розслідувань мають право проводити досудове розслідування, то спостерігається протиріччя між положеннями Закону України «Про Державне бюро розслідувань» та Кримінального процесуального кодексу України. Щодо кола злочинів, які уповноважені розслідувати слідчі Державного бюро розслідувань, то виходячи із положення ст. 5 Закону, це будь-які злочини, вчинені високопосадовцями. Але із цього правила є виключення — якщо ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України (кримінальні корупційні правопорушення, передбачені низкою статей Кримінального кодексу України) або до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України (попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного антикорупційного бюро України), а також у випадку, якщо вчинено злочин, передбачений статтею 422 Кримінального кодексу України.

Що стосується процедури створення ДБР, то передусім, мова йде про відсутність чітко встановлених критеріїв і алгоритмів відбору кандидатів на посади в Бюро. Так, в Законі наведено широке коло часом навіть непоіменованих осіб для призначення, відсутня пропи-

сана структура центрального апарату і кваліфікаційних вимог до його керівників, а також до директорів територіальних органів. Відповідно до частини 1 статті 24 Закону за поданням конкурсної комісії призначаються керівники та всі без винятку працівники підрозділів внутрішнього контролю центрального апарату і територіальних органів ДБР, щодо яких в Законі знову ж відсутні будь-які кваліфікаційні критерії. Але оперативна діяльність, як і досудове слідство, можуть бути успішними та мати позитивну судову перспективу тільки за умови їх здійснення висококваліфікованими працівниками правоохоронних органів, в даному випадку, ДБР. Таким чином, виникла необхідність залучення осіб «нового формату», які будуть працювати у Державному бюро розслідувань. Працівниками ДБР повинні бути люди з «високим рівнем довіри» від населення, тобто мати суспільний авторитет. Для них обов'язкова бездоганна ділова репутація, високі професійні та моральні якості, а також міцна теоретична і практична підготовка. Окрім того, кандидати повинні володіти такими рисами як стресостійкість, цілеспрямованість, вмотивованість, здатність протистояти будь-яким спробам впливу на них та володіти високою соціальною культурою. Врахувавши ці умови, Бюро може стати дієвим інструментом державної влади від всеохопної криміналізації. Важливо зазначити, що для підготовки працівників Бюро пріоритетним напрямом повинно стати аналітичне опрацювання відкритих джерел інформації та впровадження в роботу нових методів проведення аналітичної розвідки. Тоді у ДБР буде шанс повторити успіх Федерального бюро розслідувань США у використанні можливостей аналітичної розвідки для розкриття злочинів, які відносяться до його підслідності.

Щоб об'єктивно проаналізувати діяльність новоствореного органу, потрібно звернутися до системи його основоположних засад, з яких кожна відіграє важливу роль у реалізації завдань, які повинен виконувати даний правоохоронний орган. Відповідно до ст. 3 Закону про ДБР, такими засадами є верховенство права, законність, справедливість, неупередженість, незалежність і персональна відповідальність кожного працівника ДБР, відкритість та прозорість діяльності ДБР для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітність і підконтрольність визначеним законом державним органам, політична нейтральність і позапартійність, єдиноначальність у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень ДБР.

З переліку вказаних принципів потрібно звернути особливу увагу на дослідження теоретичної складової та проблем практичної реалізації засади єдиноначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень ДБР. Засада єдиноначальності означає, що керівник здійснює управління на основі єдиноначального

прийняття рішень і контролю за процесом та несе повну відповідальність за діяльність відповідного органу або організації. Принцип єдиноначальності базується на безпосередньому підпорядкуванні підлеглого керівнику, точному та своєчасному виконанні підлеглим наказів та розпоряджень у межах дотримання принципу законності. У свою чергу, колегіальність як принцип управління полягає у колективному способу прийняття рішень з урахуванням різних точок зору та обміну досвідом, підвищує відповідальність колективу в процесі прийняття управлінських рішень. Отже, реалізація даного принципу спрямована на подолання суб'єктивності в управлінні.

Варто зазначити, що створення єдиного слідчого органу, в перспективі повинно покращити якість слідчої практики. Однак присутні і проблеми з якими можуть зіштовхнутися у своїй діяльності працівники ДБР — це колізії законодавства, що регламентують діяльність бюро і, як наслідок, це може привести до втручання в його роботу інших правоохоронних структур, таких як Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Служба безпеки України, Національна поліція тощо. Але все ж зрозумілим є те, що повноваження, функції та інтереси Державного бюро розслідувань будуть неминуче перетинатися з інтересами зазначених правоохоронних органів. Тобто все це може призвести до непорозуміння з розподілом функцій між ДБР, НАБУ, СБУ, Національною поліцією.

Наостанок, хотілося б додати, що ряд прогалин і недоліків у законодавстві про ДБР є причиною скептичного ставлення професійної правничої спільноти до перспектив створення та діяльності нового органу. Крім того, явні проблеми з підслідністю та розмежуванням компетенції і відносин з іншими правоохоронними органами є серйозним аргументом проти ефективності діяльності ДБР. Але це не як вирок безперспективності ДБР, а як вказівник на шляху до виправлення помилок і подальших зусиль професіоналів у напрямку повноцінного запуску українського аналогу славнозвісного заокеанського ФБР.

Отже, проаналізувавши головні причини створення Державного бюро розслідувань та проблеми, які можуть виникнути у подальшій роботі Бюро, слід зазначити, що необхідний ще певний проміжок часу і певні зусилля для того, щоб новий для України орган запрацював якісно і ефективно.

***Науковий керівник:** старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» Курганський Олександр Валерійович.*